

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YOLSUZLUĞUN EKONOMİK NEDENLERİ VE ETKİLERİ

Öğr. Gör. Selçuk AKÇAY*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı geliştirmekte olan ülkelerde yolsuzlukların ekonomik yönünün incelenmesidir. Yolsuzluk global bir sorundur ve geliştirmekte olan ülkeleri daha şiddetli etkilemektedir. Çalışmanın birinci bölümünde, yolsuzluğun tanımı, tarihi, ölçülmesi ve boyutları incelenmiştir. İkinci bölümde, yolsuzluğa neden olan ekonomik faktörler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde yolsuzluğun ekonomi üzerine etkileri ve sonuçları incelenmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this article is to discuss economic aspects of corruption in developing countries. Corruption is a global problem, and its impact on developing countries is quite strong. The article starts with definition, history, scope and the measurement of corruption. In the second part, economic causes of corruption are examined. Finally, the effects and the consequences of corruption on the economy are presented.

GİRİŞ

Yolsuzluk, dünyada son yıllarda dikkati çeken ekonomik, sosyal, ve siyasi boyutu bulunan kompleks bir sorundur. Bu sorun gelişmiş – geliştirmekte olan, büyük - küçük, piyasa ekonomisi ya da başka ekonomik sistemleri uygulayan ülkelerin hepsinde görülmektedir.

Yolsuzluklar, geliştirmekte olan ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde (transition economies) bulunan ülkelerde daha yaygın olarak görülmekte ve bu ülkeler üzerine etkisi daha şiddetli olmaktadır. Yolsuzluğa Nijerya'da bir yaşam şekli olarak bakılmakta,

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

Sierra Leone’de yolsuzluk kültüründen söz edilmekte ve Sudan’da yolsuzluk beşinci üretim faktörü olarak değerlendirilmektedir.¹

I. YOLSUZLUĞUN TANIMI, TARİHİ, ÖLÇÜLMESİ VE BOYUTLARI

Yolsuzluk değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. David Bayley’e göre yolsuzluk, “Parasal olması gerekmeyen kişisel çıkarlar için yetkinin kötüye kullanılmasıdır.”² McMullan ise yolsuzluğu şöyle tanımlamaktadır, “Herhangi bir kamu görevlisinin yapmakla yükümlü olduğu herhangi bir şeyi, parasal ya da para değerindeki şeyler karşılığında yapması, yapmamakla yükümlü olduğu herhangi bir şeyi yapması ya da yasal takdir hakkını uygunsuz nedenler için kullanmasıdır.”³ Johnston ise yolsuzluğu şu şekilde tanımlamaktadır. “Yolsuzluk, kamu gücünün ve kaynaklarının özel çıkarlar için kötüye kullanılmasıdır.”⁴

Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü Johnston’ un yapmış olduğu tanımı kullanmaktadır.

Yolsuzluk yeni bir olgu değildir. Yolsuzlukların insanoğlunun kompleks sosyal örgütler kurması, dolayısıyla sosyal hayatın başlamasıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Yolsuzluklar değişik zamanlarda ve değişik yerlerde farklı yoğunluklarda görülmüştür. Bu konuyla ilgili ilk kayıtlar rüşvet alan yargıçlar ve kamu görevlilerine aittir. Eski Mısır’da, Hindistan’da, Çin’de, Yunanistan’da ve Roma’da yolsuzluklar uğraşılması gereken bir sorun olmuştur. M.Ö. 1200 yılında tahta çıkan Babil Kralı Hamurabi rüşvet suçlamalarını

¹ OSEI- HWENDIE, Bertha Z. and OSEI - HWENDIE, Kwaku, “The Political , Economic, and Cultural Bases of Corruption in Africa”, (Ed)HOPE, Kempe R. and, Bornwell C. CHIKULO., *Corruption and Development in Africa : Lessons from Country Case- Studies*. Macmillan Press Ltd, London, 2000, s.40

² BAYLEY, David H., “ The Effects of Corruption in Developing Nations” *The Western Political Quarterly* 19 , December 1996 s.720

³ McMULLAN, M., “A Theory of Corruption” *Sociological Review* ,9:2 June 1961, ss. 183-84

⁴ JOHNSTON, Michael, “ Fighting Systemic Corruption: Social Foundations for Institutional Reform”, (Ed) , ROBINSON, Mark, *Corruption and Development*. Frank Cass Publisher , London, 1998, s.89

incelemek üzere bir valiyi görevlendirmiştir. Hamurabi kanunlarında, yolsuzluk yapan devlet görevlileri ölümle cezalandırılmıştır.⁵

M.Ö 4.yy. Hindistan'da Kautilya *Arthashastra* adlı kitabında yolsuzluk konusunu incelemiştir. Kautilya yolsuzluğun, devlet idaresi ve ülke üzerine etkilerini çok iyi sezinlemiş ve bu sorununa daha gerçekçi bir yaklaşımda bulunmuştur. Kautilya'ya göre " Dilin ucuna konulan balın ya da zehrin tadına varılması kaçınılmazdır. Aynen bunun gibi bir devlet hizmetlisi için de kralın gelirlerinden az da olsa yememesi imkansızdır."⁶

Yolsuzluğun doğası gereği, (gizlilik, kanunsuzluk ve ekonomik faaliyetlere göre farklılık göstermesi) bir ülkedeki yolsuzluğun boyutu hakkında doğru ve yeterli bilgiye ulaşmak oldukça zordur. Diğer bir ifadeyle yolsuzluk, enflasyon ve büyüme gibi kolayca ölçülememektedir. Ancak bir ülkede ya da kurumdaki yaygınlığını dolaylı yollardan ölçmek mümkündür. Yolsuzluğu dolaylı yollardan ölçen kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar Business International, Political Risk Service, World Economic Forum ve Transparency International gibi kuruluşlardır. Bu kuruluşlar her yıl yolsuzluk endeksi yayınlarlar. Bunlar sırasıyla;

- Uluslararası İş Endeksi
- Uluslararası Risk Rehberi Endeksi
- Global Rekabet Endeksi
- Uluslararası Şeffaflık Endeksi⁷

Gelişmekte olan 45 ülkeye ait, Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü tarafından hazırlanan 1998-99 yılı yolsuzluk endeksi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁵ ALATAS, Syed H., *Corruption: Its Nature, Causes and Functions*. Ashgate Publishing Limited, England, 1990, s.13

⁶ ALATAS, a.g.e, s. 14

⁷ TANZI, Vito, "Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures," *IMF Working Paper*, 98/63, Washington: International Monetary Fund, 1998, ss. 20-21

Tablo 1. Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Yolsuzluk Endeksi

Ülkeler	1998 Endeks Puanı*	1999 Endeks Puanı*	Ülkeler	1998 Endeks Puanı*	1999 Endeks Puanı*
Arjantin	3,0	3,0	Panama	3,5	3,5
Bangladeş	1,1	1,1	Peru	4,5	4,5
Bolivya	2,8	2,5	Filipinler	3,3	3,6
Bostvana	6,1	6,1	Polonya	4,6	4,2
Brezilya	4,0	4,1	Romanya	3,0	3,3
Kamerun	1,4	1,5	Senegal	3,3	3,4
Hindistan	2,9	2,9	Tanzanya	1,9	1,9
Şili	6,8	6,9	Tayland	3,0	3,2
Çin	3,5	3,4	Tunus	5,0	5,0
Kolombiya	2,2	2,9	Uruguay	4,3	4,4
Güney Afrika	5,2	5,0	Venezüella	2,3	2,6
Mısır	2,9	3,3	Zambiya	3,5	3,5
Malezya	5,3	5,1	Zimbabve	4,2	4,1
El Salvador	3,6	3,9	Kosta Rika	5,6	5,1
Türkiye	3,4	3,6	Guatemala	3,1	3,2
Gana	3,3	3,3	Jamaika	3,8	3,8
Honduras	1,7	1,8	Bulgaristan	2,9	3,3
Macaristan	5,0	5,2	Estonya	5,7	5,7
Ürdün	4,7	4,4	Paraguay	1,5	2,0
Endonezya	2,0	1,7	Fas	3,7	4,1
Kenya	2,5	2,0	Nikaragua	3,0	3,1
Meksika	3,3	3,4	Nijerya	1,9	1,6
Pakistan	2,7	2,2			

(*) : Endeks 0 ile 10 arasında puanlardan oluşmaktadır. 0 en fazla yolsuzluğu, 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir.

Kaynak: Transparency International, Corruption Perception Index 1998-99

II.YOLSUZLUĞA NEDEN OLAN EKONOMİK FAKTÖRLER

Uluslararası Şeffaflık Enstitüsünün ve diğer kurumların yayınlamış olduğu yolsuzluk endeksinde baktığımızda, yolsuzlukların gelişmekte ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan ülkelerde daha yaygın olduğunu görmekteyiz.

Yolsuzluk kompleks bir fenomendir ve tek bir nedenle açıklanamaz. Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğu besleyen

ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler bulunmaktadır. Bunlar devletin ekonomideki rolü ve izlemiş olduğu politikalar, yoksulluk, gelir dağılımında eşitsizlik, fiyat kontrolleri, ticari kısıtlamalar, çoklu kur sistemleri, devlet sübvansiyonları, kıt kaynaklar, düşük ücretler, okur-yazar oranının düşüklüğü, yetersiz denetim, kötü yönetim, kötü çalışma koşulları şeklinde sıralanabilir.

Alatas'a göre, kaynakların ve malların kıtlığı, yüksek enflasyon, yetersiz ve etkin olmayan devlet kontrolleri yolsuzluğu çekici ve etkili ek gelir kaynağı haline getirmektedir.⁸

Gelişmekte olan ülkelerde görülen yolsuzluklar üzerinde etkili olan faktörler, ana başlıklar halinde aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-2 Yolsuzlukları Etkileyen Faktörler

I-Ekonomik Faktörler

1-Kişi Başına Düşen Milli Gelir ve Gelir Dağılımı

2-Devletin Ekonomideki Rolü

- Bürokrasinin Kalitesi
- Regülasyonlar ve Devlet Monopolleri
- Bazı Mal ve Hizmetlerin Piyasa Fiyatlarının Altında Arz Edilmesi
- Kamu Sektöründeki Ücret Seviyesi

3- Kara Borsa, Kayıt Dışı Ekonomi

4- Vergilendirme ve Şeffaf Olmayan Vergi Mevzuatı

II-Sosyal ve Siyasi Faktörler

1-Basin Özgürlüğü

2-Demokrasi

3-Etnik Farklılıklar

4-Okullaşma

6-Rejim Biçimi

7-Kültürel Etmenler

8-Dinsel Faktörler

Kaynak: Rijkeghem-Weder (1997), Kaufmann (1998)

⁸ ALATAS, a.g.e, s. 90

A) KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR VE GELİR DAĞILIMI

Yolsuzluk geliştirmekte olan ülkelerde daha yaygın olarak görülmektedir. Bu durumun nedeni bu ülke insanların diğerlerinden farklı olmasından değil, ancak yaşamakta oldukları ülke şartlarının uygun olmamasıdır. Bu ülkelerde kişi başına düşen milli gelir düşük olduğu için ek gelir elde etme motivasyonu yüksektir. Ayrıca bu ülkelerde insanlar hastalık, kaza ve işsizlik gibi risklerle karşı karşıya bulunmaktadır ve bu risklere karşı herhangi bir korunma mekanizması (sigorta, gelişmiş işgücü piyasası) bulunmamaktadır. Bu ülkelerde denetim ve kontrol mekanizması iyi işlememektedir. Ayrıca siyasi rekabet ve özgürlükler sıkça sınırlandırılmaktadır. Kamu yönetiminde kanunlar ve etik standartları geliştirilememiş, geliştirilse dahi bunları uygulayacak kurumlar yetersiz kalmaktadır.⁹

Paldam, 1999 yılında 50 ülkeyi kapsayan çalışmasında, yolsuzluklara neden olan iki önemli faktör tespit etmiştir. Bunlar;

- Kişi başına düşen reel milli gelir düzeyi
- Çok sayıda regülasyonlar dolayısıyla ekonomik özgürlüklerin az olduğu ülkelerde rant kollama fırsatlarının çok olması.¹⁰

B) YOLSUZLUK VE DEVLET

Devlet faaliyetlerinin çeşitli yönleri yolsuzlukların oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bunları dört ana başlık altında incelemek mümkündür.

1. Regülasyonlar ve Devlet Monopolleri

Günümüzde ülkelerin çoğunda özellikle de geliştirmekte olan ülkelerde devlet görevini icra ederken çok sayıda regülasyonlara başvurmaktadır. Bu ülkelerde bir iş yeri açmak, iş yerini açık tutmak,

⁹ GRAY, Cheryl W., KAUFMANN, Daniel, "Corruption and Development," *IMF: Finance and Development*, March 1998, s.9

¹⁰ PALDAM, Martin., "The Big Pattern of Corruption: Economics, Culture and the Seesaw Dynamics" *University of Aarhus Centre for Dynamic Modelling in Economics Working Paper*, 99/11, Denmark, 1999, ss.17-18

borçlanmak,yatırım yapmak, araba sahibi olmak, ev yapmak, ihracat ve ithalat yapmak, pasaport almak, yurtdışına çıkmak için çeşitli belgeler gerekir ve bu işlemlerin çoğunu gerçekleştirmek için ruhsat alınması gerekir ve çok sayıda kamu dairesine başvurmanız gerekmektedir.¹¹

Regülasyonlar ve ruhsatlar, yapacağınız işlemleri denetleyen ya da ruhsatı verecek kamu görevlisine bir çeşit monopol gücü sağlamaktadır. Kamu görevlileri yapacağınız işlemlere ruhsat vermeyebilir ya da karar sürecini uzatabilir. Kamu görevlisi kamu gücünü kullanarak ruhsat ya da perma isteyenlerden rüşvet talep eder. Regülasyonlar, bireylerin sık sık bürokratlara başvurmalarına ve onlarla ilişkiye girmelerine neden olur. Böylece bireyler ruhsat ya da perma almak için zamanlarının önemli bir kısmını bürokratlarla geçirmektedirler.¹²

Gelişmekte olan ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan ülkelerde yapılan anketlerde, işletme yöneticilerinin özellikle küçük işletme yöneticilerinin zamanlarının çoğunu bürokrasiyle uğraşmakla geçirdikleri görülmektedir. İşletme yöneticileri işlemlerini daha kısa sürede sonuçlandırmak için kamu görevlilerine rüşvet vermektedirler. Bu konuda Dünya Ekonomik Forumu'nun 1997 yılında 59 ülkede ve 3000 firmayı kapsayan Global Rekabet Anketi, şu gerçeği ortaya çıkarmıştır. Rüşvet olaylarının yaygın olduğu ülkelerde firma yöneticileri zamanlarının önemli bir kısmını bürokratlar ve kamu görevlileri ile geçirmektedir.¹³

Ekonomik faaliyetlere devlet tarafından konulan kısıtlamalar hem rant yaratmakta hem de rant kollama faaliyetlerini artırmaktadır. Kimberly Ann Elliot devletin ekonomideki rolünün, izlemiş olduğu politikaların ve bazı uygulamalarının yolsuzluklara kaynak oluşturduğunu belirtmektedir. Elliot'a göre rekabeti kısıtlayan, ticari kısıtlamalar ya da monopol yapıda bulunan devlet işletmeleri

¹¹TANZI, a.g.e s. 10

¹² TANZI, a.g.e, s.11

¹³ KUFMANN, Daniel, " Revisiting Anti – Corruption Strategies: Tilt Towards Incentive – Driven Approaches ", in *Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries*, United Nations Development Programme and OECD Development Centre Publication,1998, s.69

ekonomik rantlar yaratmakta ve bunun sonucunda rant kollama faaliyetleri artmaktadır.¹⁴ Kruger 1974 yılında yapmış olduğu çalışmada, devletin ithalat lisansları tahsisinin, Hindistan'da 1964 yılında GSMH'nin %5'i civarında, Türkiye'de ise 1968 yılında GSMH'nin %15'i civarında rant yarattığını ortaya koymuştur.¹⁵ LaPalombra'ya göre özellikle gelişmekte olan ülkelerde devletin ekonomideki rolü (devletin GSYİH payı ile ölçülmekte) ne kadar büyükse yolsuzluk düzeyi de o kadar yüksek olmaktadır.¹⁶

2. Kamu Sektöründe Ücret Seviyesi

Uzun yıllardan beri gözlemciler kamu personeline ödenen ücretlerin yolsuzluk derecesini belirlemede önemli rol oynadığını belirtmişlerdir.

Assar Lindbeck 1870-1970 yılları arasında İsveç'te yolsuzlukların düşük olmasının nedenini, yüksek seviyeli yöneticilerin ortalama bir işçiye ödenen ücretten 12-15 kat daha fazla ücret almalarına bağlamıştır.¹⁷

Ücret seviyesiyle yolsuzluk arasındaki ilişki Rijckeghem ve Weder tarafından ampirik olarak incelenmiştir. Çalışmaları sonucunda ücret seviyesiyle yolsuzluk arasında aşağıdaki şekle benzer bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Yani düşük ücretlerde yüksek yolsuzluk, yüksek ücretlerde düşük yolsuzluk meydana gelmektedir. Ayrıca kamu ve özel sektördeki ücret farklılığının da yolsuzluğu beslediğini bulmuşlardır.¹⁸

¹⁴ ELLIOT, Kimberly A., "Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations" (Ed), ELLIOT, Kimberly A., *Corruption and the Global Economy*. Institute For International Economics, Washington, DC, June 1997, s. 182

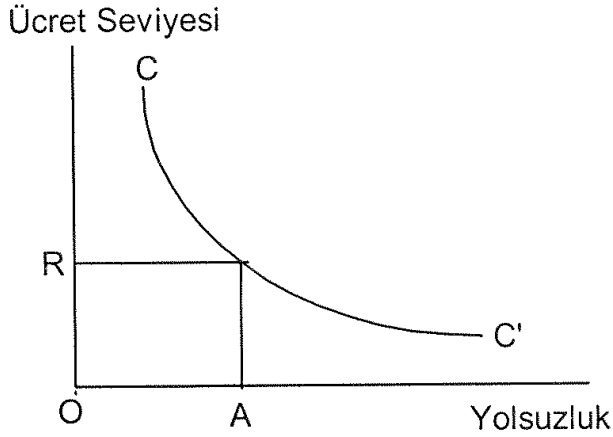
¹⁵ KRUGER, Ann., "The Political Economy of the Rent - Seeking Society," *American Economic Review* 64, No.3, June 1974, ss. 299-300.

¹⁶ LaPALOMBARA, Joseph, "Structural and Institutional Aspects of Corruption", *Social Research* 61, No.2 Summer, 1994, s.338

¹⁷ TANZI, a.g.e s.16

¹⁸ RIJKEGHEM Caroline V., WEDER Beatrice, "Corruption and the Rate of Temptation : Do Low Wages in the Civil Service Cause Corruption?" *IMF Working Paper*, 97/73, Washington : International Monetary Fund, 1997, s.31

Şekil –1

Kaynak: Tanzi (1998)

Yolsuzlukların daha çok gelir elde etme isteğinden ya da ihtiyaçtan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Yukarıdaki şekilde CC' eğrisi yolsuzluk ile ücretler arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Eğriye göre yüksek ücretlerde düşük yolsuzluk, düşük ücretlerde yüksek yolsuzluk gerçekleşmektedir. Yukarıdaki şekilde OR'nin bir kamu personelinin normal bir hayat sürebilmesi için gerekli olan minimum ücreti gösterdiğini varsayalım. Buradan OA miktarı daha çok gelir elde etme hırısından kaynaklanan yolsuzluk, OA'nın ötesindeki yolsuzluk ise ihtiyaçtan kaynaklanan yolsuzluk olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlara rağmen bazı kamu personeli aldıkları ücret seviyesi hesaba katılmaksızın, psikolojik ve etik yapılarından dolayı ya da teklif edilen rüşvetin hayır denilemeyecek meblağlarda olmasından dolayı yolsuzluklara başvurabilmektedir.¹⁹

3. Bürokrasinin Kalitesi

Bürokrasinin kalitesi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde kamu sektöründe çalışmak, çalışanlara prestij ve iyi bir statü sağlamaktadır. Ünlü Alman sosyologu Max Weber, bürokrasilerin çoğunun ideal olmadığını görmüş ve ideal bir

¹⁹ TANZI, a.g.e s.17

bürokrasinin hangi özellikleri taşıması gerektiğini yıllar önce belirtmiştir.

Max Weber tarafından ileri sürülmüş ideal bürokratik sistemde, kamu görevlisi devletten almış olduğu emir ve talimatları doğru bir şekilde yerine getirir. Kamu görevlisi, devlet ile vatandaşları arasındaki ilişkileri sağlayan bir aracıdır. Bu görevinden dolayı devlet-vatandaş ilişkisini bozmaz. Bu şekilde ifade edilen Weber dünyasında devlet ve kamu görevlisi arasında sorunlar ortaya çıkmaz. Ancak günümüzde Weber'in ileri sürdüğü bürokrasilere rastlamak imkansızdır. Çünkü, günümüzde devlet faaliyetleri ve politikaları her zaman şeffaf olmamaktadır. Vatandaşlar, kamu görevlilerince yürütülen bazı devlet faaliyetlerinde rant kollamalarını ve kamu yararını gözetmemelerini sorgulamaktadırlar.²⁰

Rauch ve Evans 1999 yılında yapmış oldukları ve gelişmekte olan 35 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, yolsuzluğun yoğun olduğu ülkelerde kamu personeli alımlarının ve terfilerin büyük bir oranda liyakat esasına göre yapılmadığını bulmuşlardır.²¹

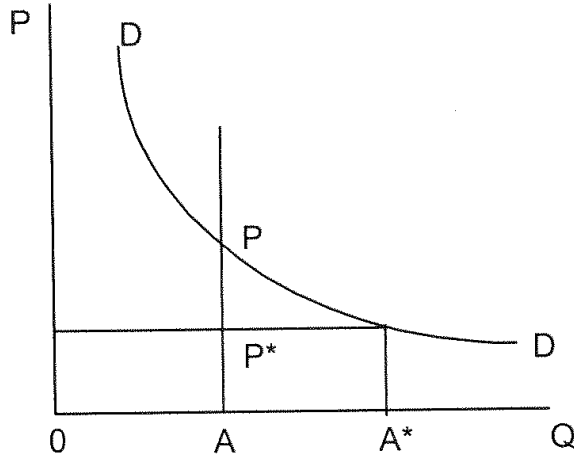
4. Bazı Mal ve Hizmetlerin Piyasa Fiyatlarının Altında Arz Edilmesi

Devlet faaliyetlerinin çeşitli yönleri yolsuzlukların oluşmasında önemli rol oynamaktadır Günümüzde pek çok ülkede mal ve hizmetler piyasa fiyatlarından daha düşük bir fiyata devlet tarafından sağlanmaktadır. Bunlar döviz, kredi, elektrik, su, kamu konutları, karneye bağlı mallar, eğitim - sağlık hizmetleri ve kamu arazileridir. Devlet tarafından düşük fiyatlarla sunulan mal ve hizmetlerden yararlanmak isteyenler, bu malların ve hizmetlerin tahsisini yapan kamu görevlilerine yüksek rüşvet vermektedirler. Yukarıda söz edilen durumların hepsi yolsuzluğun yoğun şekilde yapıldığı alanlardır.

²⁰ TANZI, a.g.e s.16

²¹ TANZI, a.g.e s.16

Şekil. 2

Kaynak: Tanzi (1998)

Yukarıda söz edilen mal ya da hizmetin fiyatı dikey ekseninde, talep edilen miktarı ise yatay ekseninde gösterilmiş olsun. OA mal ya da hizmetin arzını göstermektedir. DD ise talep eğrisini göstermektedir. Mal ya da hizmetin denge fiyatı AP, denge miktarı ise OA'dır. Ancak devlet tarafından belirlenen fiyat AP* olunca bu fiyat seviyesinde AA* kadar talep fazlalığı bulunmaktadır. Talep fazlalığı, bu mal ya da hizmetlerden faydalanmak isteyen kişilerin kamu görevlilerine rüşvet vermesine neden olmaktadır.²²

C) VERGİLER VE ŞEFFAF OLMAYAN VERGİ MEVZUATI

Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzlukların sıkça görüldüğü başka bir alan ise vergi toplama ve vergilendirmedir. Bu ülkelerde yapılan çalışmalar hazinenin toplanması gereken verginin yarısından fazlasını toplayamadığını ortaya çıkarmıştır.²³ Kanunlarla açık bir şekilde belirlenen ve vergi mükellefi ile vergi denetçilerini temasa geçirmeyen vergi sisteminde yolsuzluklar az olmaktadır. Ancak;

²² TANZI, a.g.e s.14

²³ BIRD, Richard, "Expenditures, Administration and Tax Reform in Developing Countries", *International Bureau of Fiscal Documentation: Bulletin* . June 1990, ss. 263-67

- Anlaşılması zor, değişik şekilde yorumlanmaya müsait vergi kanunları,
- Vergi ödemelerinde ya da toplanmasında mükellef ile vergi otoritelerinin sık sık karşılaşması,
- Vergi denetçilerine ödenen ücretlerin düşük olması,
- Vergi otoritelerinin önemli kararlar üzerinde takdir gücünün olması, örneğin vergi muafiyeti, vergi borcunun belirlenmesi, denetimler vb.²⁴

Yukarıda maddeler halinde sıralanan nedenlerden dolayı vergileme yolsuzlukları için iyi bir ortam oluşturmaktadır.

D) KARABORSA VE KAYITDIŞI EKONOMİ

Yolsuzlukların ekonomik kaynaklarından birisi de karaborsadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda rastlanmaktadır. Karaborsa piyasaların çalışma biçimi, ülkeden ülkeye farklılık gösterse de temel amaç yaşamın sürdürülebilmesi için parasal kazanç sağlamaktır.

Simon Johnson, Daniel Kaufman ve Pablo Zoido Labotan yaptıkları çalışmada, yolsuzluğun yaygın olduğu, hukuk sisteminin zayıf olduğu ülkelerde kayıt dışı ekonominin de yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca yüksek seviyedeki regülasyonlar yolsuzluklar için potansiyel oluşturmakta ve firmaları kayıt dışı ekonomiye itmektedir.²⁵

III. YOLSUZLUKLARIN EKONOMİYE ETKİLERİ VE SONUÇLARI

Yolsuzluklar, gelişmekte olan ülkelerde yatırımları, büyümeyi, sermaye akımlarını ve yabancı dolaysız yatırımları, gelir dağılımını ve kamu harcamalarının kompozisyonunu olumsuz etkilemektedir.

²⁴ TANZI, a.g.e s.11

²⁵ JOHNSON Simon, KAUFMANN Daniel, and ZOIDO-LOBATON Pablo, "Regulatory Discretion and the Unofficial Economy" *American Economic Review, Papers and Proceedings* LXXXVIII, May 1998, ss.387-92

Theobald'a göre yolsuzluklar ekonomik büyümeyi engellemekte, girişimci olmanın cazibesini azaltmakta, ulusal kaynakların israf edilmesine yol açmakta, yönetim kapasitesini zayıflatmakta, demokrasiyi baltalamakta, ulusal birliği bozmakta, sosyal ve siyasi istikrarsızlıklara neden olmaktadır.²⁶

Yolsuzluklar kamu gelirlerini azaltıp kamu harcamalarını artırmaktadır. Böylece bütçe açıklarını artırmakta, hükümetlerin güçlü bir maliye politikası uygulamasına engel olmaktadır. Yolsuzluklar gelir dağılımı eşitsizliğini artırmaktadır. İyi konumda bulunan insanlar, bulunmayan insanlara nazaran devlet faaliyetlerinden avantaj sağlamaktadır. Yolsuzluk yoksulların gelir elde etme potansiyellerini azaltarak, yoksulluğu daha da artırmaktadır.

Yolsuzluk, kaynakların dağılımını ve piyasaları bozmaktadır (distorts). Çünkü yolsuzluk;

a) Hükümetlerin, gerekli olan düzenleyici kontrol mekanizmalarını uygulamasını engellemektedir.

b) Bireylerin enerjilerini rant kollama ve yoz faaliyetlere harcamalarına neden olmaktadır.

c) Devletin temel görevlerini (sözleşmelerin icrası, mülkiyet haklarının korunması) yerine getirmesini engellemektedir. Eğer bir ülkede yapılan sözleşmeler uygulanamıyorsa ve bireylerin mülkiyet hakları korunamıyorsa, devletin temel görevlerinden biri sekteye uğramış demektir. Bunun sonucunda büyüme olumsuz etkilenmektedir.

d) Piyasa ekonomisinin ve aynı zamanda demokrasinin meşruluğunu azaltmaktadır. Özellikle piyasa ekonomisine geçiş sürecinde bulunan ülkelerde piyasa ekonomisi ve demokrasiye karşı eleştiriler yapılmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni ise bu ülkelerdeki yaygın yolsuzluklardır. Böylece yolsuzluk piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçişi yavaşlatmaktadır ya da engel olmaktadır.²⁷

²⁶ THEOBALD, Robin, *Corruption ,Development and Underdevelopment*. Duke University Press, Durham,1990, ss. 125-130

²⁷ TANZI, a.g.e ss. 26-27

Paulo Mauro 1995 yılında yapmış olduğu araştırmada yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde hem toplam hem de özel sektör yatırımlarını daha düşük olduğunu saptamıştır. Düşük yatırımlar ise doğal olarak düşük ekonomik büyümeyi getirmektedir.²⁸

Vito Tanzi 1997 yılında yapmış olduğu çalışmada şu sonuçları elde etmiştir:

- Yolsuzluk, kamu yatırımlarını artırmakta ancak bu yatırımlar verimi düşük olan yatırımlar olmaktadır. Bu ise büyümeyi olumsuz etkilemektedir.
- Yüksek yolsuzluk, devletin tüketim harcamalarını artırmaktadır. Diğer bir ifadeyle devletin ücret ve maaş harcamaları artmaktadır. Bu harcamaların artması büyümeyi düşürmektedir.
- Yolsuzluk, mevcut altyapının kalitesini düşürerek büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir.
- Son olarak yolsuzluk verimli kamu yatırımlarının finansmanında kullanılacak devlet gelirlerini düşürerek büyümeyi azaltmaktadır.²⁹

Paulo Mauro 1997 yılında yapmış olduğu çalışmada yolsuzlukların kamu harcamaları kompozisyonunu bozduğunu yolsuz hükümetlerin eğitim için az harcama yaptıklarını göstermiştir. Eğitime az harcama yapılmasının nedeni olarak da bu sektörde rüşvet almanın sınırlı olmasını göstermiştir³⁰.

Sanjeev Gupta, Hamid Davoodi ve Rosa Alonso-Terme yaptıkları çalışmada, yüksek yolsuzlukların büyümeyi azaltarak dengesiz gelir dağılımına ve yoksulluğa neden olduğunu bulmuşlardır.

²⁸ MAURO, Paulo, "Corruption and Growth," *The Quarterly Journal of Economics*, August, 1995, ss. 681-712

²⁹ TANZİ Vito and DAVOODI Hamid, "Corruption, Public Investment, and Growth" *IMF Working Paper*, 97/139, Washington: International Monetary Fund, 1997, ss. 20-21

³⁰ ELLIOT, Kimberly A., "The Effects of Corruption on Growth, Investment and Government Expenditures: A Cross – Country Analysis" (Ed), ELLIOT, Kimberly A., *Corruption and the Global Economy*. InstituteFor International Economics, Washington, DC, June 1997, s. 104.

Ayrıca yolsuzluğun sosyal harcamaların etkinlik düzeyini ve beşeri sermaye oluşumunu olumsuz etkilediğini de saptamışlardır. Yapmış oldukları ekonometrik analizde yolsuzluğun gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkisinin, göz ardı edilemeyecek bir oranda olduğunu bulmuşlardır. Analizlerine göre bir ülkenin yolsuzluk endeksindeki 2.52 puanlık artış Gini katsayısını 5.4 artırmaktadır. Yolsuzluk endeksindeki 0.78'lik artış, yoksul insanların yıllık gelirlerindeki artışı % 7-8 değerinde azaltmaktadır.³¹

Yolsuzluklar aynı zamanda yabancı direkt yatırımları da olumsuz etkilemektedir. Wei 1997 yılında yapmış olduğu çalışmada, yolsuzlukların yaygın olduğu ülkelerde yabancı direkt yatırımların da az olduğunu saptamıştır. Wei'ye göre yolsuzlukların yoğun olduğu ülkelerde yatırım yapmak, yatırım üzerine konmuş %20 ek vergi etkisi göstermektedir.³²

SONUÇ

Yolsuzluk dünyada her ülkede rastlanan potansiyel bir sorundur. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarından dolayı yolsuzlukların bu ülkeler üzerine etkisi daha şiddetli olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluklar, ekonomik ,sosyal ve siyasi sonuçlar doğurmaktadır. Yolsuzluklar gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi engellemekte, gelir dağılımını bozmakta, sermaye akımları, yabancı direkt yatırımları ve yerli yatırımları olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, demokrasiyi baltalamakta, devlete ve kurumlarına olan güveni sarsmakta, ulusal birliği zedelemekte sosyal ve siyasi istikrarsızlıklara neden olmaktadır.

³¹ GUPTA Sanjeev, DAVOODI Hamid, ALONSO- TERME Rosa “ Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?” *IMF Working Paper*, 98/76, Washington: International Monetary Fund, 1998, ss. 29-30.

³² WEI, Shang- Jin, “ How Taxing is Corruption on International Investors” *National Bureau of Economic Research Working Paper*, 6030, Cambridge MA.

KAYNAKÇA

- ALATAS, Syed H., *Corruption: Its Nature, Causes and Functions*. Ashgate Publishing Limited, England, 1990.
- BAYLEY, David H., “ The Effects of Corruption in Developing Nations” *The Western Political Quarterly* 19 , December 1996 p.720
- BIRD, Richard, “ Expenditures, Administration and Tax Reform in Developing Countries”, *International Bureau of Fiscal Documentation: Bulletin* . June 1990.
- Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries, *United Nations Development Programme, OECD Development Centre Publication*, 1998.
- ELLIOT, Kimberly A., *Corruption and the Global Economy*. Institute For International Economics, Washington, DC, June 1997.
- GRAY, CHERYL W., KAUFMANN, Daniel, “ Corruption and Development,” *IMF: Finance and Development*, March 1998.
- GUPTA Sanjeev, DAVOODI Hamid, ALONSO - TERME Rosa “ Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?” *IMF Working Paper*, 98/76, Washington: International Monetary Fund, 1998.
- HOPE, Kempe R. and CHIKULO, Bornwell C., *Corruption and Development in Africa : Lessons from Country Case - Studies*. Macmillan Press Ltd, London, 2000.
- JOHNSON Simon, KAUFMANN Daniel, and ZOIDO-LOBATON Pablo, “Regulatory Discretion and the Unofficial Economy” *American Economic Review, Papers and Proceedings* LXXXVIII, 387-92 May 1998.
- LaPALOMBARA, Joseph, “ Structural and Institutional Aspects of Corruption”, *Social Research* 61, No.2 Summer, 1994
- McMULLAN, M., “ A Theory of Corruption ” *Sociological Review* , 9:2 June 1961, pp. 183-84
- PALDAM, Martin., The Big Pattern of Corruption: Economics , Culture and the Seesaw Dynamics” *University of Aarhus, Centre for Dynamic Modelling in Economics, Working Paper*, 99/11, Denmark.
- RIJKEGHEM Caroline V., WEDER Beatrice, “ Corruption and the Rate of Temptation : Do Low Wages in the Civil Service Cause Corruption?” *IMF Working Paper*, 97/73, Washington : International Monetary Fund, 1997.

ROBINSON, Mark, *Corruption and Development*. Frank Cass Publisher, London, 1998.

ROSE – ACKERMAN, Susan., *Corruption and Government. Causes, Consequences and Reform*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

TANZI, Vito, “ Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures,” *IMF Working Paper*, 98/63, Washington: International Monetary Fund, 1998.

TANZI Vito and DAVOODI Hamid, “ Corruption , Public Investment, and Growth” *IMF Working Paper*, 97/139, Washington: International Monetary Fund, 1997.

THEOBALD, Robin, *Corruption ,Development and Underdevelopment*. Duke University Press, Durham, 1990.

Transparency International, “ Corruption Perception Index 1998-1999. ” Internet <http://www.transparency.de/index.html>

WEI, Shang - Jin, “ Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle?” *Policy Research Working Paper*, 2048, Washington DC. The World Bank, 1999.

-----, “ How Taxing is Corruption on International Investors” *National Bureau of Economic Research Working Paper*, 6030, Cambridge MA, 1997.

